

“ ‘BALTARLAR’ PORSELEN ATÖLYESİ ”

Arş. Gör. Dr. Yeşim ZÜMRÜT*

ÖZET

1918 yılında cumhuriyetin ilan edildiği Letonya’ da, I. Dünya Savaşı’ nın sosyal yaşam ve sanat alanındaki yıkıcı etkisi hakimdir. Riga’ da savaş öncesinde var olan sanat kurumlarının yeniden hayata geçmesinde ve yenilerinin eklenmesinde sanatçılar ve halk büyük çaba göstermişlerdir. Özellikle yeni sanatsal akımlar ve düşünceler üretmek üzere çalışan bir grup sanatçı 1920-1930’ lu yıllarda Letonya’ nın kültürel mirasında köklü bir yer edinen ‘Baltars’ imzalı porselen eserler üretmişlerdir. Sır üstü dekor tekniğinin uygulandığı bu eserler Letonya sanatında ulusal kimliğin farklı boyutlarını yansıtarak günümüze aktarımını sağlamaktadır.

Bu makale kapsamında, 1925-1928 yılları arasında varlık gösteren, endüstriyel açıdan M.S Kuznetsov şirketi ve J.C. Jensen gibi porselen fabrikalarına da ilham ve güç veren ‘Baltarlar’ Porselen Atölyesi’ nin kuruluşuna zemin hazırlayan faktörler araştırılmış. Atölyenin hayata geçmesinde rol alarak Letonya’ yı porselen sanatında, genel sanat tarihinde önemli bir noktaya taşıyan sanatçılar ve porselen eserleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Letonya, Riga, Porselen, Baltarlar Porselenleri

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, Çanakkale/ TÜRKİYE
zumrutyesim@gmail.com

“ ‘BALTARS’ PORCELAIN WORKSHOP “

Res. Assit. Dr. Yeşim ZÜMRÜT*

ABSTRACT

Latvia, where Independent republic was claimed in 1918, can still be characterized by the destructive influence of the First World War on social life and art. The artists and the people in Riga invested a great deal of effort in enlivening and founding the art institutions which also existed before the war. A group of artists who worked to generate particularly new art movements and ideas from 1920s and 1930s started to produce porcelains signed as Baltars, which is well established in the cultural heritage of Latvia. These works on which the technique of over glaze decorum have reflected the different dimension of the national identity in Latvia art.

This article investigates the factors that provide a basis for the foundation of Baltars Porcelain Workshops, which inspire porcelain factories such as M.S Kuznetsov Company and J.C. Jensen, which functioned between 1925 and 1928. In addition porcelain and artists are also highlighted as those who promoted the art.

Keywords: Latvia, Riga, Porcelain, Baltars Porcelains

* Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Fine Arts, Department of Ceramic, Çanakkale/ TURKEY
zumrutyesim@gmail.com

GİRİŞ

1920-1930' LARDA LETONYA' DA KÜLTÜREL VE SANATSAL YAŞAM

1920-1930' lu yıllarda Letonya' nın kültürel mirasında önemli bir yer tutan porselen sanatının şekillenmesinde ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve politik durum önemli bir etken olmuştur. I. Dünya Savaşı' na kadar Rus egemenliği altında olan ve savaş sırasında hem Rusya hem de Almanya tarafında savaşıyan Letonya' da 18 Kasım 1918' de Riga Ulusal Tiyatro Salonu' nda Letonya Bağımsız Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 1921' de uluslararası alanda diplomatik olarak tanınan Letonya Cumhuriyeti' nin sanatsal ve kültürel açıdan yeniden var olabilmesinde aydın kişiler ile sanatçılar büyük rol oynamıştır. Ulusal kültür ve kimliğin yapı taşı olarak dilin önemi; edebiyat, tiyatro ve müzikte tamamıyla ön plana alınmış, görsel sanatların sözsüz gücü Jaseps Grosvalds, Jekabs Kazaks, Niklavs Strunke, Valdemars Tone, Romans Suta, Konrads Ubans ve Teodors Zalkalns gibi genç sanatçılar tarafından gösterilmiştir.

1915 yazında Kurzeme ve Zemagle' nin Almanlar tarafından işgal edilmesiyle asker veya mülteci olarak Riga' dan ayrılan ve Rusya ya dağılan Letonyalı sanatçılar tarafından, 1915' te Petrograd' da Nadezhda Dobichina Galerisi' nde ve 1916' da Moskova da Lemerse Galerisi' nde iki önemli sergi düzenlenmiştir. Grupta Avrupa da sanat eğitimi alan Jazeps Grosvalds' in yanı sıra sanat eğitimine Riga Sanat Koleji' nde başlamış olan Jekabs Kazaks, Romans Suta, Niklavs Strunke, Valdemars Tone ve Uga Skulme gibi isimler vardır. Modern ve ulusal sanatın ideallerini paylaşan ve yaşadıkları zorluklarla birlikte birbirlerine kenetlenen gençler, gerek asker, gerekse mülteci olarak yaşadıkları tecrübelerden sonra yeni modern dil birliği içinde Letonya kültürel mirası içinde o dönemi işaret eden en parlak eserlerini ortaya koymuşlardır.

20.yy başlarında kültür başkentleri olarak görülen Moskova ve Petrograd, Letonyalı genç sanatçıların ufkunu geliştirmekte önemli bir rol oynar. 1915' te Riga Sanat Koleji' nin savaş nedeniyle kapanmasıyla okul müdürü ve St. Petersburg Sanat Akademisi üyelerinden Vilhelms Purvitis içlerinde Romans Suta' nın da bulunduğu 10 öğrencinin Rusya' daki Penza Sanat Okulu' nda öğrenimlerine devam etmelerini sağlamıştır. Moskova' da pek çok sanatsal koleksiyonu, Petrograd' da ise Hermitage' in zengin başyapıtlarını görmek her biri için zengin bir tecrübe olmasının yanı sıra farklı bir sanatsal bakış açısı kazanmalarını da sağlamıştır.

1919-1920 Letonya için yeni başlangıçların yaşandığı savaş döneminde kapanan kültürel kuruluşların tekrar açılmaya başladığı önemli tarihlerdir. 1919' da Jekabs Kazaks, Niklavs Strunke, Oto Skulme, Romans Suta, Valdemars Tone ve Konrads Ubans Ekspresyonist Grubu kurmuş ancak ekspresyonist ruhun kendilerini çok ifade etmediğini düşünerek bir yıl sonra grubun adını Riga Sanatçılar Grubu olarak değiştirmişlerdir (Görsel 1).

1920' de, savaş döneminde kaybettiği görkemi tekrar kazanmanın yollarını arayan yeni ülkenin başkenti Riga, ülkedeki tüm tarihi ve kültürel olayların merkezi haline gelmiştir. Aydın ve sanatçı sınıfı, politikacılara, ekonomistlere ve fabrikatörlere yenilenme hareketi adı altında

Görsel 1: Riga Sanatçılar Grubu üyeleri, Soldan sağa: Romans Suta, Niklavs Strunke, Valdemars Tone, Jekabs Kazaks, Konrads Ubans, Oto Skulme, 1920 ((Riga' s Porcelain Art, 2012: 19)

destek vermiştir. Kaybedilenleri telafi etme isteğiyle, büyük bir telaş ve coşkuyla çalışmışlardır. Savaş yıllarında filizlenen modernizmin kökleri Letonya için 1920' de aydınlığı ve cesareti simgeleyeniyordu. Letonya sanatında klasik modernist dönem on yılın üzerinde sürmüş ve Riga Sanatçılar Grubu' yla sık sık ilişkilendirilmiştir (Görsel 2-3).

“1920' ler hızla gelişen iyimser yıllardı ve o dönemde Leton sanatı Avrupa sahnesine çıkmaya başladı. Sanatta dil engeli yoktur ve bu sebeple taraftarlarını dünyanın her yerinden hızlıca kendine çekebilir. 1922 baharında, Kültür vakfının başışı sayesinde, Aleksandra Belcova, Gederts Eliass, Uga Skulme, Oto Skulme, Romans Suta, Konrads Ubans ve Valdemars Tone Paris' e giderken Berlin' de durup oradaki sanatçı arkadaşlarıyla görüşüp iletişime geçtiler. Bu arada Arnold Dzirkalis ve Karlis Zale gibi heykeltıraşlar Düsseldorf' da Uluslararası İlerlemeci Sanatçılar Sendikası' nın düzenlediği Avant-gardists (yenilikçiler) Kongresine katıldılar. Yılın sonunda, Karlis Zale, Aleksandrs Drevins, Karlis Johansons ve Gustavs Klucis gibi Letonyalı sanatçılar Berlin' deki Van Diernen Galerisi' ndeki Rus Sanat Sergisi' ne katıldılar. Zale' nin girişimleriyle, Berlin' de 1923 Şubat' ında Letonya' nın ilk sanat dergisi 'Laikmets' yayımlandı. Karlis Zale, Niklavs Strunke, Sigismunds Vidbergs, Aleksandra Belcova ve Arnold Dzirkalis' in 1923' te Büyük Berlin Sanat Sergisine katılımıyla sergi etkinliklerinde artış görüldü. 1924' te Riga Sanatçılar Grubu üyeleri tarafından düzenlenen bir sergi Tallin' de ve Tartu' da; Riga Sanatçılar Grubu ve Polonyalı modernist grup 'Blok' ile ortak bir sergi ise Riga Şehir Sanat Müzesinde izleyici ile buluştu. Savaş dönemleri arasında Letonya sanat ve kültürünü sergileyen iddialı parçalar Paris' te Uluslararası Dekoratif ve Endüstriyel Sanat sergisinde (1925), Stokholm' de İsveç Sanatçılar Evinde (1927), Brüksel' de Dünya Fuarında (1935) ve Paris' te Uluslararası Sanat ve Teknoloji Sergisinde (1937) sunuldu. Büyük bir ün kazanmak ve zamanın başyapıtları arasında yer almak çok fazla enerji ve özgüven gerektiriyordu” (Riga' s Porcelain Art, 2012: 23).

Görsel 2: Niklavs Strunke, 'The Sun's Steed- Güneşin Atı', 39x17cm, 1929 (Riga's Porcelain Art, 2012: 193)

Görsel 3: Niklavs Strunke, 'Şarkının Gücü' ve 'Harvest Festivali Şarkıcıları', 25cm, 1933 (Riga's Porcelain Art, 2012: 188)

Milli kimliğini kaybetmeden Avrupa sanatıyla bağlantılı bir sanat akımı oluşturmaya özen gösteren sanatçılar kendilerini yeni dönemin temsilcileri olarak görmüşlerdir. Bu sanatçılardan Penza Sanat Okulu'nda tanışan ve 1922 yılında evlenen Romans Suta ve Aleksandra Belcova Letonya'nın dekoratif sanatlar alanındaki öncü isimleri olmuştur.

'BALTARLAR' PORSELEN ATÖLYESİ (1925-1930)

Görsel 4: 'Baltarlar' Porselen Atölyesi logosu (Riga's Porcelain Art, 2012: 272)

Romans Suta, 1918' de ortaya çıkan ve bu dönem sanatının temelini oluşturan Pürizm düşüncesini yayan ve Amedee Ozenfant, Charles Edouard Jeanneret (Le Corbusier) tarafından çıkarılan "L'Esprit Nouveau" ile ilişkili olan Paris'teki sanatçılarla 1922'de arkadaşlık kurmuştur (Suste, 2010: 53). Suta, Fransız meslektaşlarının bir nesnenin yüzeyinde fazla dekor olmadığı, malzemenin ve formun hakim olduğu özlü bir anlatım olarak "Makine Estetiği" düşüncesinden etkilenerek bu yaratıcı bağlantılara uygun bir tarz ortaya koymuştur. Bu da sanat eleştirmeni Tatjana Suta tarafından "ulusal yapısalcılık" olarak adlandırılmıştır. Ulusal yapıcı tarz; geleneksel dekorasyon tekniklerinden ve eklektik kalıntıların (zamanın dekoratif sanatlarındaki birçok usta ismin özelliği) tekrarından tamamen farklı çağdaş biçimlerdeki yerli halk sanatının süsleme, renk ve düzeninin bir yorumu olarak ifade edilmiştir (Scott, 2001: 52-53). Suta, dekoratif sanat alanında modern ressamlığın dilini kullanmıştır.

Görsel 5: Austra Ozolina-Krauze ve Aleksandra Belcova 1920'lerin başları. (Riga' s Porcelain Art, 2012: 46)

Görsel 6: 'Baltarlar' Atölyesinin Sergisi, Atputa Dergisi, No:115, sayfa 15, 1927 (Riga' s Porcelain Art, 2012: 33)

Toplumun standart gösterişli şekillere ya da etnografik motiflere öncelik veren radikal fikirleri benimsemeye hazır olmadığı, konuyla ilgili ya da yeterince aydınlanmış müşteri sayısının da az olduğu bir ortamda, üç yeni sanatçı- ressam Romans Suta ve Aleksandra Belcova ve grafik sanatçısı Sigismunds Vidbergs Letonya dekoratif sanatında birleştirilmiş bir tarz oluşturmak için uğraşmışlardır. Fikirlerini sürdürme ve savunma konusunda ısrarcı olan bu öncü sanatçılar, ulusun kültürel gelenekleriyle uyumlu çağdaş çalışmalar yapmak için sıfırdan başlamak zorundaydılar. Bu alandaki ilk girişim, 1924 yılı baharında Letonya halk sanatı olan seramiğin geleneksel bir bölümünün deneyimlenmesiydi.

Bu aşamada belkide Letonya Porselen Sanatı' nın var olmasına katkı sağlayan bir gelişme olmuştur. Suta' nın fikirlerinden etkilenen gazeteci, politikacı ve girişimci Austra Ozolina-Krauze sanatçılara finansal destek sağlama kararı alarak kendi binalarından birinde sanatçılara bir alan sunmuş ve yaptıkları çalışmalarını pişirebilmeleri için bodruma bir fırın inşa ettirmiştir (Görsel 5). Romans Suta ve Aleksandra Belcova geleneksel tarzda yaklaşık 200 seramik için orijinal form ve desenler tasarlamış fakat teknik ekipman ve finansal sıkıntılardan dolayı seramiklerin üretimini başaramamışlardır. Dekoratif sanatlar alanında profesyonel olmayan sanatçılar, gerekli teknik bilgi ve pratik beceri konusunda eksiklikler yaşamış ve çözüm olarak sır üstü teknolojiyle hazır porselen karoları boyama kararı vermişlerdir. Bu kararlar verimli çalışabilmelerinin en uygun yolunu bularak hem teknik bakımdan hem de yaratıcılık konusunda daha başarılı bir yol kat etmişlerdir. Suta ve Belcova tarafından yardım etmesi için davet edilen Sigismunds Vidbergs bu fikri geliştirmekte etkili olmuştur.

Lacpleša Caddesi 23' te açılan atölye 1925 yılı Şubat ayında Latince Baltık kelimesinden ve Baltık sanatından ortaya çıkan "Baltarlar Sanatsal Üretim ve Sanata Teşvik Kurumu" adını alarak resmi olarak kurulmuş ve Sigismunds Vidbergs bu kurumun yöneticisi olmuştur. Yaratıcı bir atölye olarak "Baltarlar" da 1925 ve 1928 yılları arasında ortaya çıkarılan sanat çalışmaları sanat tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Letonya' daki dekoratif sanatların en yeni ve gelecek vadeden alanı porselen olmuştur (Görsel 6).

Görsel 7: Romans Suta ve Aleksandra Belcova, Viyana, 1926 (Riga' s Porcelain Art, 2012: 18)

“Atölyenin yaratıcı araştırmaları ve başarıları sadece savaş sonrası Riga sanat hayatının renkli tabiatında önemli değildi, aynı zamanda kullanışlılığından dekoratif işlevine kadar değişim vurgusunu yapan dekoratif sanatın gelişimine önemli bir etki yaptı. Başka sebepleri olmasına rağmen, bu temelde modernist akıma artan ilgiden kaynaklandı. Örneğin, Riga 19.yy’ da gelişmiş porselen üretimiyle biliniyordu. Kuznetsov ortaklığının fabrikaları orada 1887’ den sonra yer alırken, Alman iş adamı Carl Jessen’ in Fabrikası 1886’ da çoktan ordaydı. Her iki fabrikada 1920’ lerin başında faaliyetlerini yeniledi. Letonya hükümeti başka ülkelerden hazır dekor porselen ürünlerin ithal edilmesini yasakladı, fakat yerel işyerlerini teşvik etmek için dekorlanmamış ürünlerin ithalini mümkün kıldı. Bu nedenden ötürü, hazır porselenlerin boyandığı küçük atölyeler gelişti, fakat bu ürünlerin sanatsal düzeyleri çok kötüydü. 20.yüzyılın sonunda birçok Letonyalı dekoratif sanatın çeşitli dallarında uzmanları hazırlayan Baron Stiglitz Teknik Çizim Merkezi Okulu’ nda eğitildi; bu kişilerin çoğu okulda öğretmen oldu ve sonra memleketlerine döndü. Ressam Juljis Madernieks ve Ansis Cirulis dekoratif sanat alanındaki çok önemli figürlerdi. 1919’

da, Letonya Sanat Akademisi kuruldu ve sanatçı Rudolfs Pelse’ nin öncüsü olduğu Seramik Bölümü 1924’ te açıldı. Basındaki tartışmalardan görülebileceği gibi, dekoratif sanatın geliştiği yönler 1920’ lerdeki Letonya toplumunda önemliydi. Fakat Romans Suta tamamen farklı bir yöne doğru giden modern dekoratif sanatının geleceğini gördü” (Riga’ s Porcelain Art, 2012:35-37).

Birçok Letonyalı sanatçı gibi, Romans Suta ve Aleksandra Belcova da Petrograd’ in zengin sanat yaşamıyla yakından ilgilidiler. Devrim sonrası yıllarda, farklı sanat formları arasından yeniçağın fikirlerini içinde barındıran “kışkırtma porselen sanatı” ortaya çıktı. Dikkat çekici “gümüş çağı” nın grafik ustası, eski İmparator Porselen Fabrikası’ nın baş sanatçısı, 1920’ lerde Sovyet “kışkırtma –ajitasyon porselen sanatının”¹ önde gelen sanatçısı ve kurucularından biri olan Sergel Checkhonin ile kişisel olarak tanışan Sigismunds Vidbergs, 1921’ de Riga’ ya geri döndü.

Atölyedeki sanatçılar arasında Sigismunds Vidbergs dışındakiler porselen sanatında gerekli bilgi ve beceriye sahip değillerdi ve bu nedenle bu konuda tecrübeli olan Dmitri Abrosimov’ un ellerine kalmıştı. Vidbergs’ in yapıtları zarif hatlar üzerine kurulu olduğu için Vidbergs porselenin yüzeyine çizimleri kendisi yapıyordu. Suta ve Belcova tasarladıkları suluboya desenlerin tabaklara boyanmasını Abrosimov’ a bırakıp ancak olağanüstü durumlarda eserlerin ayrıntılarını ve kenar çizgilerini dekorlamışlardır. Gereken yoğun tona ulaşmak için renkler tampon yardımıyla uygulanmış bazen de ayrıntılar kalem ucu veya resim fırçası kullanılarak tamamlanmıştır. Bu yöntemle çalışıldığında usta ve sanatçı arasındaki uyum çok önemlidir.

¹<http://en.art.sovfarfor.com/applied-art/porcelain/11-soviet-agitation-porcelain.html> (Erişim Tarihi : 14. 10.2014) 20. yy başlarında-ajitasyon porselen Rus sanatında benzersiz bir fenomen oldu. Alışılmış çiçeksi ve pastoral konuların yerine çekici gibi Sovyet Cumhuriyeti sembolleri ve sloganları parıldıyordu. Günümüzde, Rus Propaganda Sanatını temsil eden ‘Sovyet agitation-kışkırtma’ porselenleri, yurtdışındaki özel koleksiyonların yanı sıra Rus müze ve koleksiyonlarının en prestijli eserlerindedir.

“Genç sanatçılar çalışmaları boyunca malzeme ve teknoloji nüanslarını öğrenmek durumundaydılar. İlk başlarda yeterli tecrübeleri olmadığından önsezilerine güvenerek hareket ettiseler de, yapıcı bir enerji ve hevesle bunu dengeleyebildiler. Çeşitli tabak, kase, vazo ve kahve takımlarının dekorlanması için birçok tasarım yapılmıştı. 1925 yılında “Baltarlar” adı altında üretilen porselenler 2. Süsleme Sanatı Sergisinde ve Riga’ daki Uluslararası Tarım ve Üretim Sergisinde izleyici ile buluştu. İlk eserler yüksek kalitelerini ve yeni artistik tarzını ortaya koyuyordu ve toplumda bir ilgi uyandırıyor. Bu da sanatçıların yeni yaratıcı eserler oluşturmasına neden oluyordu. “Baltarlar” gerçek bir ilerleme kaydetmişti ve 1925 yılında Paris’ te Uluslararası Süsleme ve Endüstriyel Sanat Sergisiyle yeni bir ün kazanmıştı. Bu da Art Deco çağının başlangıcının habercisiydi. 1920’ ler yeni uluslararası tarzın ortaya çıktığı zamanlardı. I. Dünya Savaşı’ ndan sonra, toplum yaşam tarzında ve düzeninde bir değişiklik hissetti ve tamamen yeni mimari şekiller, sanat ve tasarımlar yaratıldı” (Riga’ s Porcelain Art, 2012: 39).

1925-1927 yılları arası ‘Baltarlar’ Porselen Atölyesi’ nin en üretken dönemi olmuştur. İki yıldan az sürede 300’ den fazla ürün dekorlanmış, halkın sürekli artan ilgisi, yapıcı enerjisi ve sanatçıların uluslararası alanda tanınması bu dekoratif sanatın bir bütün olarak gelişmesini teşvik etmiştir. Ancak gelişmelerle beraber bir takım sıkıntılarda ortaya çıkmıştır. Ekonomik dezavantajların, mali krizlerin çözülmesi, üretimin artarak devam edebilmesi için gerekli temel malzemelerin temin edilebilmesi gerekmiş, her bir parçanın maliyeti çok yüksek olduğu ve atölyenin temel bir geliri olmadığı için hazır ürünleri almaya yetecek bir bütçe bulmak büyük bir sıkıntı olmuştur (Scott, 2001: 53).

Atölyenin amacı hiçbir zaman seri üretime geçmek olmamıştı. Sanatçılar sadece zenginlerin alabileceği eşsiz parçalar üretiyor ve bu nedenle her kesimden tüketiciye ulaşamıyordu. Devletten gereken resmi desteği de alamayan ‘Baltarlar’ Porselen Atölyesi’ nin bu şartlar altında gelişmesi zor görünüyordu. Romans Suta, Aleksandra Belcova ve Sigismunds Vidbergs halkın porselen sanatına olan ilgisini arttırmak için çok fazla çaba sarf etmişler, bir sanat eseri için ondan fazla değişik model üreterek satışları arttırmaya çalışmışlar ancak hedefledikleri sayıya ulaşamamışlardır.

“1926 yılının sonbaharında, Baltarlar Sergisi Riga’ da Romanovskis Galerisi’ nde izleyici ile buluştu ve 1 Kasım’ da Baltarlar Galerisi atölye binasında hizmete girdi. Romans Suta galerinin iç kısmı için Art Deco tarzı mobilyalar geliştirdi. Bu mobilyalar; sandalyeler, yuvarlak bir masa ve eserlerin sergilenmesi için bir stanttan oluşuyordu. Tekstil duvar askıları yama ve baskı metotları kullanılarak oluşturulmuştu” (Riga’ s Porcelain Art, 2012: 39).

Çözüm yolları bulmaya çalışan Romans Suta diplomatik kaynakları kullanarak yurtdışından araçlar bulmaya ve aktivite alanını genişletmeye karar verdi. Genelde Letonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığına ve elçiliklere nispeten küçük koleksiyonlar veriliyordu. 1926 Kasım ayında önce Litvanya’ nın başkenti Kaunas’ ta ve daha sonra da Tallin’ de bir sergi açıldı. Aleksandra Belcova, Kültür Vakfı’ ndan malzeme yardımı ile Stokholm’ de, Roma’ da ve Helsinki’ de yapılan sergilere katılmak için destek istiyordu. 1928 yılında “Baltarlar” sergisi Riga Şehir Sanat Müzesi’ nde gösterime girdi ve eserler müze koleksiyonuna eklenmek için satın alındı. Sanatçılar, aktörler, diplomatlar ve avukatlar atölyedeki galeriden sanat eserleri satın aldılar.

Görsel 8: Romans Suta, 1927
(Riga' s Porcelain Art, 2012: 20)

Görsel 9: Romans Suta, 'Cup and Saucer-Fincan ve Tabagi', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1925-1928 (Riga' s Porcelain Art, 2012: 99)

Görsel 10: Romans Suta, 'Vase Riga-Riga Vazosiu', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 66,5x32cm, 1925-1928 (Riga' s Porcelain Art, 2012: 92).

Halkın ve eleştirmenlerin olumlu tepkilerine rağmen, Letonya' daki genel ekonomik krizin de etkisiyle ekonomik güçlükler büyümeye devam etti. Atölyeye yer ve maddi destek sağlayan Austra Ozolina-Krauze iflas etti ve bu olayların sonucunda, grup 5 Ocak 1928' de dağıldı. Atölyeden ayrılmak istemeyen Suta ancak 6 ay kadar dayanabildi ve 1 Temmuz 1928' de 'Baltarlar' atölyesi faaliyetlerini tamamen sonlandırdı. Atölyenin kapanmasıyla geride kalan pek çok sayıda dekorlu eser Leton Sanat Sergileri' nde yer aldı ve diğer ülkelerde birçok farklı etkinlikte sergilendi.

"Bunlardan bazıları 1930' da İsveç' te ve 1933' de Norveç' te sergilendi. 1930' da Suta bir tanıdığının desteğiyle son 'Baltarlar' porselen sergisini Amerika' da düzenlemeye çalıştı. Sergi Washington' da ve New York' da düzenlendi. Ancak, organizasyon kötüydü ve reklamı yapılmamıştı. Serginin Letonya' ya dönmesinden sonra, anlaşıldı ki eserlerin neredeyse hepsi (200 kadar eser) kötü paketlemeden dolayı kırılmıştı" (Riga' s Porcelain Art, 2012: 39). Büyük bir hayal kırıklığına uğrayan sanatçıların Baltarlar Porselen Atölyesini yeniden canlandırmaya dair son umutları da yok olmuş. Letonya dekoratif sanat tarihindeki bu kısa ancak önemli ve aydınlık dönem bu şekilde sona ermiştir.

'BALTARLAR' PORSELEN ATÖLYESİ SANATÇILARI

1925-28 yılları arasında, Riga Sanatçılar Grubu' nun da üyesi olan 'Baltarlar' sanatçılarının her biri yaratıcı olgun kişilikleriyle kendilerine has tarzlarını ortaya koymuştur. İlk başlardaki tecrübesizlikleri, malzemeye hakimiyet ve dekorlama tekniklerindeki yetersizlikleri zamanla aşılmış, sanat eseri olarak nispeten basit olan ilk çalışmaların yerini Letonya porselen sanatında iz bırakan çalışmalar almıştır.

İlk örnekler bakıldığında resim-çerçeve tekniğinden yola çıkışlı, tabağın ortasına belirli bir stile uygun olarak yapılmış ve kolayca fark edilebilecek bir desen, süslü bir çerçeve oluşturacak şekilde kenar şeritleri gözlenir. Sonrasında birleşik bir süsleme tarzı ortaya çıkar ve asimetrik olarak tüm yüzeyin düzensel köşegenlerle bölündüğü yeni bir boyama tekniği oluşturulur. Bu tekniği geliştiren ve başarılı bir şekilde çalışmalarında kullanan sanatçılardan biri Romans Suta' dır (Görsel 8, 9, 10).

ROMANS SUTA (1896-1944)

Görsel 11: Romans Suta, 'Power of the Land', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 38cm, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 84)

Görsel 12: Romans Suta, 'Love-Sevgi', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25,2cm, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 91)

Görsel 13: Romans Suta, 'Demonstration-Gösteri', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1925-1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 126)

Romans Suta resimleri, çizimleri, mobilya tasarımları, seramikleri, porselen dekorları ve sanat eleştirmenliğiyle Letonya sanatına iz bırakmıştır. Yaratıcı, çok yönlü ve mücadeleci kişiliği ile Baltarlar Porselen Atölyesi sanatçıları arasında ön plana çıkmış kusursuz estetik zevkiyle dışavurumculuğa yeni bir soluk kazandırmak için yeni yöntemler bulmaya çalışmıştır.

Romans Suta'nın Porselen eserlerindeki ana tema kırsal yaşam ('Power of the Land', 'Rural Motif', 'Genre', 'Open Air Dance', 'Country Market'), şehirdeki günlük sahneler, limandaki tavernalar ('Sailor's Love'), sıcak-samimi duygular ('Love'), tiyatro konuları ('Masks' ve 'Chinese Performance in Latvia') üzerinedir. Romans Suta sosyal ve tarihi temaları da resimlerinde ve porselen eserlerinde kullanmıştır. Örneğin, 'Demonstration-Gösteri', 'Yıl 1905', 'Div Düjinas' ve 'Refugees-Mülteciler' eserlerinde Letonyalı insanların tarihine yoğunlaşmıştır. Suta'nın 'The Year 1905-Yıl 1905' adlı çalışması dekoratif tabak sanatının göze çarpan en önemli örneklerinden biridir (Görsel 11, 12, 13, 14, 15).

Görsel 14: Romans Suta, 'Refugees-Mülteciler', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 32,5cm, 1925 (Riga's Porcelain Art, 2012: 103)

Görsel 15: Romans Suta, 'The Year 1905-Yıl 1905', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25cm, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 121)

Görsel 16: Romans Suta, 'Construction-Yapı', Sır üstü dekor tekniği, 37cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 127)

Görsel 17: Romans Suta, 'Construction-Yapı', Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1925-1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 129)

Bu eserde haç şeklinde geometrik şekiller kullanan sanatçı aynı yöntemi ‘Power of the Land-Toprağın Gücü’ adlı eserinde daha ayrıntılı bir şekilde kullanmıştır. Kase ve tabaklarının yanı sıra vazolarda da aynı sırüstü dekor tekniğini kullanarak asimetrik bölgeler yardımıyla ayrı şeritleri başarılı bir şekilde birleştirmiştir. Daha radikal ve etkileyici olan ‘Construction-Yapı’ ve ‘Wedding-Düğün’ adlı eserleri de kübist tarzı ile dikkat çeker. Sanatçı için en önemli şey eserlerinin hayata ve insan ruhuna yakın olmasıdır (Görsel 16, 17).

Görsel 18: Romans Suta,
'Wedding-Düğün', Porselen, Sır
üstü dekor tekniği, 26,5cm, 1928
(Riga's Porcelain Art, 2012: 81)

Görsel 19: Romans Suta,
'Wedding-Düğün', Porselen,
Sır üstü dekor tekniği, 24,5cm,
1928 (Riga's Porcelain Art, 2012:
88,89)

Görsel 20: Romans Suta,
'Wedding-Düğün', Porselen,
Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm,
1928 (Riga's Porcelain Art, 2012:
82,83)

Romans Suta'nın eski Letonya düğünlerini konu alan birçok eseri bilhassa çok ilginçtir. Neredeyse düz ve 40-60 cm çapında büyük tabakların üzerine halk sanatını yansıtan kırmızımsı kahverengi tonlarını seçerek olayın ciddiyetini ve önemini vurgulayan bir dekor uygulamıştır. Kullanılan renkler, anlatılan konu ve yüzeydeki kurgu eski geleneklerin güzelliğine dikkat çeker ve insanların ruhuna hitap eder. Diğer 'Baltarlar' sanatçıları ile karşılaştırıldığında Suta'nın daha fazla eseri günümüze kadar gelmiş ve bu eserler sırüstü² porselen dekorlama sanatının özelliklerinin anlaşılmasını sağlamıştır. (Görsel 18, 19, 20)

²Sırüstü dekorları genellikle sırlanmış ve sır pişirimi yapılmış ürünlerin üzerine uygulanır. Sırüstü dekorlarında pişirim 700-850°C' ler de yapıldığı için renk paleti oldukça zengindir. Sırüstü dekorlarında, el dekor yöntemleri ve teknik dekor yöntemleri kullanılabilir. Aynı tasarım içerisinde birkaç dekor yöntemini birden kullanmak mümkün olabilir. (Sevim, 2003: 53)

ALEKSANDRA BELCOVA (1892-1981)

Görsel 21: Aleksandra Belcova, 'Africa-Afrika', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 24cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 60)

Görsel 22: Aleksandra Belcova, 'Spanish Motif', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 46cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 61)

Görsel 23: Aleksandra Belcova, 'Italy-İtalya', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 74)

Aleksandra Belcova, Letonyalı insanların yaşamlarındaki nesnelerin ve hikayelerin yansımalarını eşi Romans Suta'nın önceliğine bırakarak, birçok ulusun süsleme ve hislerini kendi tarzında yorumlamıştır. Berlin Viyana ve Paris'teki müzelerde tanıştığı ilkel sanattan etkilenmiş, modern sanatta örnekleri sıkça görülen Afrika motifleri üzerine başarılı tabak dekoru yorumları yapmıştır. Fransız, İspanyol ve Rus kültürüne olan ilgisi yaratıcı eserlerine yansımıştır (Görsel 21, 22, 23).

Görsel 24: Aleksandra Belcova, 'Mother and Child-Anne ve Çocuk', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 52)

Görsel 25: Aleksandra Belcova, 'Girl at the Well', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 72)

Sanatçının bu ilgisi özellikle Rus kültürüyle ilgili eserlerinde hissedilir. Şiirsellik günlük yaşamdan karelerde vurgulanmaktadır. Bu konu ile ilgili 'Mother and Child-Anne ve Çocuk', 'Girl at the Well' adlı eserleri örnek verilebilir. 'Baltarlar' Porselen Atölyesi'nde üretilen kahve takımlarının ilk ikisinin de yaratıcısı olan Aleksandra Belcova bu takımları konstrüktivist bir ruhla dekorlamıştır. Ancak bu eserler günümüze kadar muhafaza edilememiştir (Görsel 24, 25).

SIGISMUNDS VIDBERGS (1890-1970)

Çok önemli bir grafik sanatçısı olan Sigismunds Vidbergs çizim ustası olan Sergey Chekhonin' le yakın temas halindeydi. İki sanatçı da porseleni ideal bir yüzeyi olan mükemmel bir sanat malzemesi olarak görüyordu. Bu iki çizim ve grafik ustasının görüşleri eserlerinde görülebilir. Eserlerinde geleneksel süslemeler, Özgürlük Savaşı'ndan kareler, 'Art Deco' nun özelliklerini yansıtan ('Aviation-Havacılık') modern dekorlar ve Doğu'nun egzotizmini ('Dancer-Dansçı') konu edinen Vidbergs tarzının özelliği kısa ve keskin siyah beyaz çizgiler ile birleşen dinamik, net ve parlak ritimlerdir. Eserlerinde farklı renkleri bir araya getirmekten ziyade porselen yüzeyinin parlaklığını bozmadan boyasız alanlar bırakmaya özen gösteren sanatçı kenar çizgilerini kırmızı ya da altın renginde boyayıp ortaya zarif eserler koymuştur. Vidbergs çalışmalarında bir ustanın çizgilerine sahiptir (Görsel 26, 27, 28).

Görsel 26: Sigismunds Vidbergs, 'Letonya 1918', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25,5cm, 1925 (Riga's Porcelain Art, 2012: 134)

Görsel 27: Sigismunds Vidbergs, 'Aviation-Havacılık', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 24,9cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 133)

Görsel 28: Sigismunds Vidbergs, 'Dancer-Dansçı', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 33x12cm, 1929-1939 (Riga's Porcelain Art, 2012: 179)

Görsel 29: Erasts Sveics, 'Tabak', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25cm, 1933 (Riga's Porcelain Art, 2012: 211)

Görsel 30: Annija Eska, 'Dance-Dans', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 28,5cm, 1930 (Riga's Porcelain Art, 2012: 217)

Görsel 31: Annija Eska, 'Dance-Dans', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 28,5cm, 1939 (Riga's Porcelain Art, 2012: 216)

Belcova ve Suta'nın yakın arkadaşları olan ve 'Baltarlar' porselen sanatına yönelik eserler ortaya koyan sanatçılar arasında Erasts Sveics, Lucija Kursinska ve Annija Eska adını kullanan Anna Belova da sayılabilir. Çok fazla öne çıkan etkin isimler olmamakla birlikte eskizleri ve çalışmalarını günümüze kadar muhafaza edilmiştir (Görsel 29,30,31).

SONUÇ

'Baltarlar' Porselen Atölyesi sanatçılarının kısa sürede ortaya koyduğu yaratıcı eserler Leton Dekoratif Sanatı tarihine iz bırakmakla kalmayıp aynı zamanda Letonya'nın 20. yüzyıl klasik modernist mirasının önemli bir parçası haline gelmiştir. 1920-1930' larda üretilen çalışmalar 1990' larda Almanya, Hollanda, Danimarka ve İsveç gibi çeşitli ülkelerde izleyiciyle buluşmuş ve büyük beğeni kazanmıştır. Ne yazık ki, üretilen eserlerin birçoğu günümüze kadar korunamamış bu nedenle de 'Baltarlar' adını taşıyan eserler özel koleksiyonların ve müzelerin gurur kaynağı olmuştur (Görsel 4).

Porselen sanatı, hem dekoratif sanatta ilerlemenin mükemmel bir örneği olarak hem de Art Deco ve Klasik Modernizm gibi akımlardan yola çıkarak çağı ve estetik değerleri yansıtoplumda bir ilgi uyandırmıştır. Günümüzde 'Baltarlar' Porselen Atölyesi eserleri 20. yüzyıl sanat tarihindeki klasik modernizm hareketlerine Letonyalı sanatçıların katkısı olarak görülebilir ve Leton kültürel mirasının ayrılmaz bir parçasıdır.

'Baltarlar' Porselen Atölyesi'nden sınırlı sayıda parça, Berlin' de, Stokholm' de, Bordo' da ve Tallin' de sergilenmiştir. Ancak, Letonya Ulusal Sanat Müzesi'nden 100 eser, Riga Porselen Müzesinden 31 eser ve özel koleksiyonculardan oluşturulan 80 eser ile Moskova' da Dekoratif Uygulamalı Halk Sanatları Müzesi'nde 2012 yılında açılan "Riga Porselen Sanatı 1925-1940" sergisi en kapsamlı ve aydınlatıcı sergi olmuştur.

Letonya Ulusal Sanat Müzesi adına, Letonya ve Moskova' da gerçekleştirilen sergi sonrasında Letonca, Rusça ve İngilizce olmak üzere üç dilde yayımlanan sergi kataloğu bu alandaki en kapsamlı ve yararlı kaynakçadır. Genel olarak bu kapsamlı kaynaktan yararlanılarak aktarılan bilgilerin, Türk sanat eğitiminde önemli bir yeri olan seramik sanatı eğitiminde faydalı olmasının yanı sıra birçok seramik sanatçısı için de esin kaynağı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Letonya Ulusal Sanat Müzesi. (2012). *Riga's Porcelain Art. 1925-1940*. ISCN 978-9934-8236-5-7, Letonya
- Martinsons, I. (2000). *The Art Deco Style and Latvian Art. Materiali Latvijas maksas vesturei Journal, Volume 1, Page: 129-139*
- Scott, P. (2001). *Painted Clay-Graphic Arts and the Ceramic Surface*. London: A&C Black
- Sevim, S. S (2003). *Seramik Dekorları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*
- Suste, M. (2010). *The Unknown Suta. an Insight Into The Work Of Romans Suta In Applied Art. Journal Maksas Vesture un Teorija, ISSN 1691-0869, Volume13, Page:52-62*
- <http://en.art.sovfarfor.com/applied-art/porcelain/11-soviet-agitation-porcelain.html> - (14 Ekim 2014)
- <http://learnrussian.rt.com/speak-russian/russian-propaganda-art> - (14 .10. 2014)

GÖRSEL LİSTESİ

- Görsel 1: Riga Sanatçılar Grubu üyeleri, Soldan sağa: Romans Suta, Niklavs Strunke, Valdemars Tone, Jekabs Kazaks, Konrads Ubans, Oto Skulme, 1920 ((Riga's Porcelain Art, 2012: 19)
- Görsel 2: Niklavs Strunke,'The Sun's Steed- Güneşin Atı', 39x17cm, 1929
(Riga's Porcelain Art, 2012: 193)
- Görsel 3: Niklavs Strunke,'Şarkının Gücü' ve 'Harvest Festivali Şarkıcıları', 25cm, 1933 (Riga's Porcelain Art, 2012: 188)
- Görsel 4: 'Baltarlar' Porselen Atölyesi logosu (Riga's Porcelain Art, 2012: 272)
- Görsel 5: Austra Ozolina-Krauze ve Aleksandra Belcova 1920'lerin başları. (Riga's Porcelain Art, 2012: 46)
- Görsel 6: 'Baltarlar'Atölyesinin Sergisi, Atputa Dergisi, No:115, sayfa 15, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 33)
- Görsel 7: Romans Suta ve Aleksandra Belcova, Viyana, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 18)
- Görsel 8: Romans Suta, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 20)
- Görsel 9: Romans Suta, 'Cup and Saucer-Fincan ve Tabak', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1925-1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 99)
- Görsel 10: Romans Suta, 'Vase Riga- Riga Vazosu', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 66,5x32cm, 1925-1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 92).
- Görsel 11: Romans Suta, 'Power of the Land', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 38cm, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 84)
- Görsel 12: Romans Suta, 'Love-Sevgi', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25,2cm, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 91)
- Görsel 13: Romans Suta, 'Demonstration-Gösteri', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1925-1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 126)
- Görsel 14: Romans Suta, 'Refugees-Mülteciler', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 32,5cm, 1925 (Riga's Porcelain Art, 2012: 103)
- Görsel 15: Romans Suta, 'The Year 1905-Yıl 1905', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25cm, 1927 (Riga's Porcelain Art, 2012: 121)
- Görsel 16: Romans Suta, 'Construction-Yapı', Sır üstü dekor tekniği, 37cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 127)
- Görsel 17: Romans Suta, 'Construction-Yapı', Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1925-1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 129)
- Görsel 18: Romans Suta, 'Wedding-Düğün', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 26,5cm, 1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 81)
- Görsel 19: Romans Suta, 'Wedding-Düğün', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 24,5cm, 1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 88,89)
- Görsel 20: Romans Suta, 'Wedding-Düğün', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35,5cm, 1928 (Riga's Porcelain Art, 2012: 82,83)
- Görsel 21: Aleksandra Belcova, 'Africa-Afrika', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 24cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 60)
- Görsel 22: Aleksandra Belcova, 'Spanish Motif', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 46cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 61)

- Görsel 23: Aleksandra Belcova, 'Italy-İtalya', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 74)
- Görsel 24: Aleksandra Belcova, 'Mother and Child-Anne ve Çocuk', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 52)
- Görsel 25: Aleksandra Belcova, 'Girl at the Well', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 35cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 72)
- Görsel 26: Sigismunds Vidbergs, 'Letonya 1918', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25,5cm, 1925 (Riga's Porcelain Art, 2012: 134)
- Görsel 27: Sigismunds Vidbergs, 'Aviation-Havacılık', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 24,9cm, 1926 (Riga's Porcelain Art, 2012: 133)
- Görsel 28: Sigismunds Vidbergs, 'Dancer-Dansçı', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 33x12cm, 1929-1939 (Riga's Porcelain Art, 2012: 179)
- Görsel 29: Erasts Sveics, 'Tabak', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 25cm, 1933 (Riga's Porcelain Art, 2012: 211)
- Görsel 30: Annija Eska, 'Dance-Dans', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 28,5cm, 1930 (Riga's Porcelain Art, 2012: 217)
- Görsel 31: Annija Eska, 'Dance-Dans', Porselen, Sır üstü dekor tekniği, 28,5cm, 1939 (Riga's Porcelain Art, 2012: 216)

